

TÜRKİYE’DE ZORUNLU BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE AHLAKİ TEHLİKE SORUNU

COMPULSORY INDIVIDUAL PENSION SYSTEM IN TURKEY AND THE PROBLEM OF MORAL HAZARD

Öğr. Gör. Gazi POLAT

Ahi Evran Üniversitesi, Kaman Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü,
gazipolat@ahievran.edu.tr, Kırşehir/TÜRKİYE

Öğr. Gör. Ethem MERDAN

Ahi Evran Üniversitesi, Kaman Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü,
Kırşehir, ethem.merdan@ahievran.edu.tr, Kırşehir/TÜRKİYE

ÖZ

Dünyada küreselleşmenin artışı ile birlikte ülkelerde asimetrik bilgi ve ahlaki tehlike sorunları da artış göstermiştir. Literatürde finansal krizler üzerinde etkisi olduğu tespit edilen Ahlaki Tehlikenin uygulanan mikro tasarruf politikaların da olumsuz etkileri olduğu ve politikaları başarısızlığa uğrattığı bir gerçektir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de uygulanmakta olan mikro tasarruf politikalarından Zorunlu Bireysel Emeklilik Sisteminde Ahlaki Tehlikenin rolünü belirlemektir. Çalışma zorunlu bireysel emeklilik sisteminin uygulandığı kamu kurum ve kuruluşlarında yaşanan kayıpların sebeplerini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu çalışmada ilk olarak tasarruf politikalarından, daha sonra Ahlaki Tehlike sorunundan ve Türkiye’de uygulanan Zorunlu Bireysel Emeklilik Sisteminden bahsedilmiştir. Çalışmanın evreni Kırşehir’de görev yapmakta olan kamu personelleri olarak belirlenmiştir. Çalışma da anket yöntemi uygulanarak veriler toplanmış ve 124 katılımcıya ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda zorunlu kelimesinin yarattığı olumsuz algı ve daha önce bireysel emeklilik sistemine kayıtlı olunması Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi’nde Ahlaki Tehlikenin sebepleri olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirilip yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Krizler, Tasarruf Politikaları, Ahlaki Tehlike, Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi

ABSTRACT

With the increase of globalization in the world, asymmetric information and ethical danger problems in the countries have also increased. It is a fact that Moral Hazard, which has been determined to have an effect on financial crises in the literature, has negative effects on applied micro saving policies and causes politics to fail.

The aim of this study is to determine the role of the moral hazard in the Compulsory Individual Pension System which is one of the micro saving policies being implemented in Turkey. The study is important in terms of revealing the reasons for the losses experienced in the public institutions and organizations where the obligatory private pension system is applied. In this study, the first savings policy, then the mentioned problems and Moral Hazard mandatory private pension system implemented in Turkey. The universe of the work is determined as public personnel who are working in Kırşehir. The study was conducted by questionnaire and data were collected and 124 participants were reached. As a result of the study, the unfavorable perception created by the word ‘obligatory’ and registration to the private pension system have been determined as the reasons of the moral hazard in the Compulsory Individual Pension System. The findings were evaluated and interpreted.

Keywords: Financial Crises, Saving Policies, Moral Hazard, Compulsory Individual Pension System

1. GİRİŞ

Türkiye’de 2002 yılından itibaren uygulanan sıkı maliye politikaları ile bütçe açıklarının GSYH içerisindeki payı azalmaya başlamıştır. Böylece kamu tasarrufları artış eğilimi göstermiştir. Fakat özel tasarruf düzeyindeki azalışların kamusal tasarruf düzeyinden fazla olması nedeniyle ulusal tasarruf seviyesi azalan bir trend göstermiştir. Söz konusu özel sektör ve hane halkı tasarruflarındaki azalışın ana nedenleri; tüketim harcamalarında meydana gelen artışlar, genişleyen kredi hacmi, kredi faizlerindeki azalışlar, demografik faktörler, politik ve makroekonomik istikrarın sağladığı güven ortamı, tasarrufların büyük kısmının yastık altında olması ve üretimde giderek artan ithal ürünlere bağımlılık şeklinde özetlenebilir (Özlale ve Karakurt, 2011:1).

Azalan ulusal tasarruflara tedbir olarak özel sektör ve hane halkı tasarruflarını artırabilmek için tasarruf politikaları geliştirilerek uygulamaya konulmuştur. Türkiye’de uygulanan zorunlu bireysel emeklilik sistemi de bu politikalardan bir tanesidir. Uygulamaya konulan tasarruf politikalarının başarıya ulaşması ve istenilen sonuçların alınabilmesi ulusal tasarrufların artırılması bakımından önemlidir. Uygulanan politikaların başarısız olmasında etken olan faktörlerden bir tanesi “Ahlaki Tehlike” sorunudur. Ahlaki tehlike, literatürde sözleşme imzalandıktan sonra taraflardan birinin davranışını diğerinin zararına olacak şekilde değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2015:204).

Bu çalışmada Türkiye’de uygulanmakta olan tasarruf politikalarından zorunlu bireysel emeklilik sisteminde ahlaki tehlikenin olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma zorunlu bireysel emeklilik sisteminde meydana gelen kayıpların sebeplerinin anlaşılması bakımından ve literatürde tasarruf politikalarında ahlaki tehlike unsurundan bahseden çalışma bulunmadığından önemlidir.

1.1. Türkiye’de Tasarruf Politikaları

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın en önemli unsuru sermaye oluşumudur. Sermayeyi belirleyen yatırım ise; toplam talepteki değişmelere ve ekonominin üretim kapasitesinde meydana gelen değişmelere neden olmaktadır. Yatırımların finansmanı için yeterli tasarruf miktarı oluşturulmadıysa, yabancı sermayeye gereksinim vardır. Yabancı sermaye artışı ise, döviz kuruna baskı yapmakta, bu durumda döviz kuru riskiyle birlikte cari işlemler dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Öyleyse, ekonomiler uzun dönemde yatırımlarını önemli ölçüde ulusal tasarruflarıyla finanse etmelidir (Değirmen ve Şengönül, 2012: 2).

Yatırımların finansmanında maliyeti en düşük kaynak, yurtiçi tasarruflardır. Tasarruflar ekonomik dengenin değişkenlerinden biri şeklinde ifade edilmektedir. Yeni yatırımların yapılması için hükümetler tasarruf artışını özellikle önemsemekte ve bunun için tasarrufları artıran makro ve mikro düzeyde çeşitli politikalar uygulamaktadırlar (Uzay ve Barış, 2015:120).

Türkiye için ulusal tasarrufların artırılması giderek önem kazanmaktadır. Ulusal tasarrufların artırılması, özel sektör tasarrufları ve hane halkı tasarruflarının artırılması ile mümkün olmaktadır. Özel sektör tasarrufları ve hane halkı tasarruflarının artırılması konusunda belirlenen politikalar ve hedefler özel sektör ve hane halkının ekonomik yapısına uygun olmalıdır. Aksi halde belirlenen politikalar başarısız olacak ve istenilen hedeflere ulaşılmayacaktır. Yurtiçi tasarrufları önemli hale getiren diğer bir husus yatırımları finanse etmede maliyeti en düşük kaynak olmasıdır. Yeni yatırımlar yapabilmek için hükümetler tasarruf politikalarına önem vermektedirler (Erdoğan, 2008:5).

Türkiye’de 2000 yılından itibaren ulusal tasarruflar hızlı bir şekilde azalmaktadır. Azalışın temel nedeni de özel sektör tasarrufları ve hane halkı tasarruflarındaki azalmadan kaynaklanmaktadır. Bu durum iyi bir ekonominin olabilmesi için daha fazla yabancı kaynak ihtiyacını gerektirmektedir. Yabancı kaynaklar ise yüksek faiz oranıyla birlikte yüksek riski de getirmektedir. Özellikle yabancı sermayenin ekonomiden aniden çıkışları ciddi boyutlarda risk oluşturmaktadır. Bu nedenle bireysel emeklilik fonlarının hızlı gelişimi ve devlet desteği sayesinde Türkiye’de özel tasarrufların artırılması yönündeki çalışmalara daha fazla önem verilmektedir (Karagöl ve Özcan, 2014: 5). Bu

şekilde uygulanan tasarruf politikalarının başarıya ulaşması şüphesiz özel sektör ve hane halkının yapısıyla sahip oldukları düşünce, zihniyet, eğitim ve hayat koşullarıyla yakından ilgilidir. Tüketicilerin sahip oldukları yanlış bilgiler, geçmişten kaynaklanan olumsuz düşünceler uygulanan politikaların başarıya ulaşmasını olumsuz etkileyerek karşımıza “Ahlaki Tehlike” unsurunu çıkarmaktadır.

1.2. Ahlaki Tehlike Kavramı

Küresel alanda Ahlaki Tehlike, sermaye hareketlerinin artış gösterdiği, finansal liberalizasyonun hız kazandığı, dolayısıyla finansal krizlerin artış gösterdiği bir dönemde tartışma konusu haline gelmiştir (Gülcan ve Kuştepe, 2006: 245). Bu dönemler IMF'nin borç verdiği ülkelerde zorla uygulanmasını istediği politikalar zaman içerisinde Ahlaki Tehlike unsurunun yayılmasına ve gelişmesine sebep olmuştur. Ahlaki Tehlikenin ekonomiler üzerinde bırakmış olduğu psikolojik etkiler hemen geçmemekte uzun dönemli varlığını sürdürmektedir. Bu durumda ülkelerin uygulamış ve uygulayacak oldukları tasarruf politikalarında başarısızlığa sebep olmaktadır.

İktisatçı Paul Krugman (1979:322) Ahlaki Tehlikeyi: 'Ekonomide Ahlaki Tehlike bir tarafın ne kadar risk alacağı ile ilgili bir karar alması, bu konunun tamamen dışında ama aynı gemide olan diğer tarafın da alınan bu kararın işlerin kötü gitme durumunda sonuçlarına katlanması olarak açıklamıştır. Tek taraflı politika uygulaması mümkün olmayacağından, özellikle tasarruf politikalarında devleti ve tüketicileri farklı taraflar olarak düşündüğümüzde tüketicilerin alacağı kararların meydana getireceği riskleri devletin üstlenmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır. Tasarruf politikalarının uygulanmasında devletin temel amacı ulusal tasarrufları artırmak ve yatırımlara finansman sağlamak olduğundan, karşı tarafın sahip olduğu bütünsel yapıyı çok iyi bilmesi gerekmektedir.

Hükümetler tarafından geçmiş dönemlerde tasarruf politikası aracı olarak oluşturulan fonların amacı dışında kullanılması, banka mevduatlarına ve kullanılan kredilere karşı vergilen güvencelerin istismarı sonucunda hane halkında ve özel sektörde olumsuz algıların oluşması yeni uygulanacak politikaların başarıya ulaşmasında önemli engellerden bazılarıdır.

Ahlaki Tehlike, sigortacılıkta özellikle sağlık sigortasının maliyetini düşüren bir kavram olarak nitelendirilmektedir (Pauly, 1968; 535). Ahlaki tehlike ile ilgili birçok çalışma sigorta sistemlerini içermiş olsa da, bu kavram bankacılık, ticari sözleşmeler, sağlık hizmetleri, tarım ve diğer alanları içine alan geniş kapsamlı bir kavramdır (Dembe ve Boden, 2000; 258). Ahlaki tehlikenin temel özellikleri ise şu şekildedir (Tumay, 2009; 109):

1. Gizli bir eylemin var olması,
2. Şahısların eylem veya ihmalleri sebebiyle eylemlerini gizlemleri ve kötü sonuçların artması.

1.3. Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi ve Ahlaki Tehlike Unsuru

Bireysel emeklilik sistemi Türkiye'de 2001 yılında çıkarılan 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile uygulanmaya başlamıştır. Bu yasa ile birlikte bireysel emeklilik sistemi yasal bir zemine kavuşup kurumsal bir hale gelmiştir. Bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırımlara yönlendirilmesi, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması ve Ulusal tasarruflarda artışı sağlamak için çıkarılan bu yasa ilerleyen dönem içerisinde istenilen performansı gösterememiş ve sisteme katılım 15 yılda öngörülenden çok daha az gerçekleşmiştir. Sistemi daha cazip hale getirebilmek ve katılım artışını sağlamak için 2017 yılında 4632 sayılı kanunun ek-2 Maddesine 01.01.2017 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4. Maddesinin birinci fıkrasının a ve c bentlerine göre istihdam edilecek 45 yaşını doldurmamış çalışanlar ile mevcut çalışanlardan 45 yaşını doldurmamış olanlar dahil edilerek, zorunlu bireysel emeklilik sistemi devreye sokulmuş ve tüm kamu kurumlarında, belirli bir sayısının üzerinde çalışanı olan özel iş yerlerinde sisteme katılım zorunlu olmaya başlamıştır. Yıl içinde sisteme dâhil edilen çalışanlardan % 60'a yakın oranda bir çıkış

yaşanmıştır. Bu durum bireysel emeklilik sisteminde yapılan düzenlemenin yine istenilen katılımı sağlamadığını göstermiştir (T.C. Başbakanlığı, 2016/26,1).

2. METODOLOJİ

Araştırmada izlenen süreçte öncelikle birincil veri kaynakları incelenmiş ve sonrasında literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan veri toplama formu sayesinde anket katılımcılarıyla yüz yüze görüşülmüş ve veriler toplanmıştır. Bu çalışmada nitel analiz yöntemlerinden derinlemesine mülakat tekniği kullanılmış olup örneklem katılımcıların ilgi alanları dikkate alınarak rastgele seçilerek oluşturulmuştur.

Araştırma kapsamında 124 kamu personelleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve uygulanan veri formuyla araştırmanın verileri toplanmıştır. Toplanan veriler kelime ve metinlerden oluşmaktadır. Söz konusu metin ve kelimeler üzerinden Voyant Tools yazılımı yardımıyla içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Kamu çalışanlarına açık uçlu olarak sorular sorulmak suretiyle alınan cevaplar Voyant Tools yazılımına nitel veri analizinde kodlama yöntemiyle aktarılmıştır. Takay ve Tüzüne (2015) göre “Kodlama yöntemi” temelde kişilerle yapılan görüşmelerin içinden konuyla ilgili veri parçaları seçilerek kategoriler içine atanması süreci olarak ifade edilmektedir. Kodlamalar nitel veri analizini yapan araştırmacı tarafından genellikle kelimeler, kelime öbekleri, cümleler veya cümlelerin kendi içerisinde benzerlik gösterdiği anahtar kelimeler belirlenerek yapılmaktadır.

Araştırmanın amacı, Türkiye’de uygulanmakta olan Bireysel Emeklilik Sisteminin genişletilmesi ile kamu kesimi ve özel kesimde uygulanmak istenen Zorunlu Bireysel Emeklilik Sisteminde meydana gelen kayıplarda Ahlakî Tehlikenin etkisini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan ve 2 bölümden oluşan ankette ilk bölümü demografik sorular oluşturmaktadır. İkinci kısımda katılımcıların Zorunlu Bireysel Emeklilik sistemiyle ilgili açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu açık uçlu sorular araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Açık uçlu sorular Voyant Tools yazılımı ile demografik özellikler ise SPSS 21.0 programı ile analiz edilmiştir. Çalışma ekonomik büyüme için uygulanan tasarruf politikalarından bireysel emeklilik sistemini uygulayan kurum ve kuruluşlarda yaşanan kayıpların sebeplerini ortaya koymasından önemlidir.

3. BULGULAR

Araştırmada Kırşehir ilinde 124 kamu kurumu çalışanı ile görüşülmüştür. Araştırma kapsamında ilk olarak demografik bulgulara yer verilmektedir ve Tablo 1’deki gibidir.

Tablo 1: Demografik Özellikler

Cinsiyet	F (Sıklık)	% Yüzde	Medeni Hal	F (Sıklık)	% Yüzde
Kadın	25	20,2	Bekâr	33	26,6
Erkek	99	79,8	Evlî	91	73,4
Toplam	124	100,0	Toplam	124	100,0
Yaş	F (Sıklık)	% Yüzde	Eğitim Düzeyi	F (Sıklık)	% Yüzde
18-25	5	4,0	İlköğretim	4	3,2
26-30	35	28,2	Lise&Dengi	20	16,1
31-35	31	25,0	Önlisans	17	13,7
36-40	19	15,3	Lisans	60	48,4
41-45	18	14,5	Lisans Üstü	23	18,5
46-üstü	16	12,9	Toplam	124	100,0
Toplam	124	100,0			
Aylık Geliriniz	F (Sıklık)	% Yüzde	Çalışma Süresi	F (Sıklık)	% Yüzde
2000 TL den az	14	11,3	1 yıldan az	14	11,3
2001-3000	31	25,0	1-3	21	16,9
3001-4000	35	28,2	4-7	39	31,5
4001-5000	32	25,8	8-10	17	13,7
5001 den fazla	12	9,7	10 dan fazla	33	26,6
Toplam	124	100,0	Toplam	124	100,0

Tablo 1 (Devamı): Demografik Özellikler

İşyerindeki Statünüz	F (Sıklık)	% Yüzde
Yönetici	16	12,9
Memur	59	47,6
Teknik Personel	13	10,5
Diğer	36	29,0
Toplam	124	100,0

Katılımcılarla ilgili Tablo 1'deki demografik bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların % 20,2'sini kadın, % 79,8'ini erkekler oluşturmaktadır. Bu noktada katılımcıların büyük bir kısmını erkeklerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Katılımcıların medeni hal durumları incelendiğinde % 26,6'sı bekâr, % 73,4'ünü evlidir. Dolayısıyla katılımcıların büyük bir kısmının evli olduğunu söylemek mümkündür. Yaş durumlarına bakıldığında katılımcıların % 4,0'ü 18-25 yaş grubunda, % 28,2'si 26-30 yaş grubunda, % 25,0'i 31-35 yaş grubunda, % 15,3'ü 36-40 yaş grubunda, % 14,5'i 41-45 yaş grubunda ve % 12,9'u 46 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Buradan hareketle katılımcıların çoğunluğunun 31-35 yaş grubunda yoğunlaştığını görmekteyiz. Katılımcıların eğitim durumları değerlendirildiğinde % 3,2'si ilköğretim, % 16,1'i Lise&Dengi, % 13,7'si önlisans, % 48,4'ü lisans, % 18,5'i lisansüstü eğitim almıştır. Bu noktada katılımcıların çoğunluğunun lisans eğitimi aldığını söyleyebiliriz. Katılımcıların aylık gelir durumu değerlendirildiğinde % 11,3'ü 2000 TL den az, % 25,0'i 2001-3000 TL arası, % 28,2'si 3001-4000 TL arası, % 25,8'i 4001-5000 TL arası ve % 9,7'si 5001 TL den fazla aylık gelire sahiptir. Buradan yola çıkarak katılımcıların çoğunun 3001-4000 TL arası aylık gelire sahip olduklarını söyleyebiliriz. Çalışma süreleri incelendiğinde % 11,3'ü 1 yıldan az, % 16,9'u 1-3 yıl arası, %31,5'i 4-7 yıl arası, % 13,7'si 8-10 yıl arası ve % 26,6'sı 10 yıldan fazla buldukları iş yerinde çalışmışlardır. Bu bağlamda katılımcıların çoğunluğunun 4-7 yıl arası buldukları iş yerinde çalıştıklarını söyleyebiliriz. Katılımcıların işyerindeki statüsüne bakıldığında % 12,9 yönetici, % 47,6'sı memur, %10,5 teknik personel, % 29,0'u diğer grupta yer almaktadır. Buradan hareketle katılımcıların çoğunluğunun memur olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2: Emeklilik Durumu Özellikleri

Zorunlu Bireysel Emeklilik Hakkındaki Bilgi Düzeyiniz?	F (Sıklık)	% Yüzde
Çok Düşük	11	8,9
Düşük	16	12,9
Orta	52	41,9
Yüksek	26	21,0
Çok Yüksek	19	15,3
Toplam	124	100,0
Emeklilik Sürenizin Ne Zaman Dolduğuna Dair Bilginiz Var mı?	F (Sıklık)	% Yüzde
Evet	87	70,2
Hayır	37	29,8
Toplam	124	100,0
Emekli Olduğunuzda Alacağınız Emekli Aylığının İhtiyaçlarınızı Karşılacağını Düşünüyor musunuz?	F (Sıklık)	% Yüzde
Evet	22	17,7
Hayır	102	82,3
Toplam	124	100,0

Katılımcıların “zorunlu bireysel emeklilik hakkındaki bilgi düzeyiniz” sorusuna % 8,9'u çok düşük, % 12,9'u düşük, % 41,9'u orta, % 21,0'i yüksek, % 15,3'ü çok yüksek olduğu yönünde cevaplar vermişlerdir. Buradan hareketle katılımcıların büyük bir kısmının zorunlu bireysel emeklilik hakkında bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Katılımcılara “emeklilik süresinin ne zaman dolduğuna dair bilginiz var mı?” sorusuna % 70,2'si evet, % 29,8'i hayır cevabını vermişlerdir. Bu durumda katılımcıların büyük bir kısmının emeklilik sürelerinin ne zaman dolduğuna dair bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcılara “emekli olduğunuzda alacağınız emekli aylığının ihtiyaçlarınızı karşılayacağını düşünüyor musunuz” sorusuna % 17,7'si evet, % 82,3'ü hayır yönünde

cevaplar vermişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların çoğunluğunun alacağı emekli aylığının yeterli olmayacağını düşündüğünü söyleyebiliriz.

Tablo 3: Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine Kayıtlı Mısınız?

	F (Sıklık)	% Yüzde
Evet	58	46,8
Hayır	66	53,2
Toplam	124	100,0

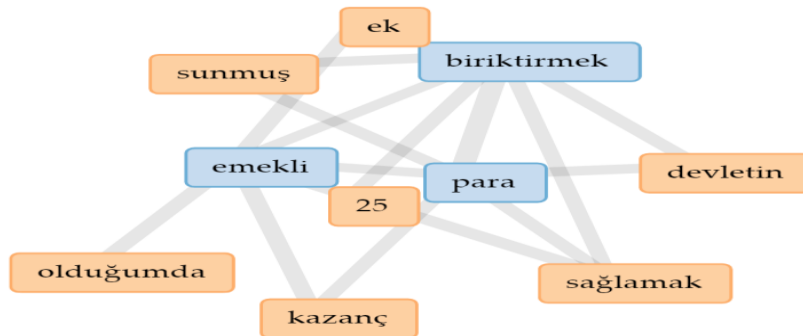
Katılımcılara “Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine Kayıtlı mısınız?” sorulduğunda % 46,8’i evet, % 53,2’si hayır yönünde cevaplar vermiştir. Yani katılımcıların yarısından fazlası sistem hakkında bilgi sahibi olmalarına rağmen zorunlu bireysel emeklilik sistemine kayıt olmak istemediklerini görmekteyiz. “Evet demelerinin sebebi” araştırıldığında sonuçlar Şekil 1’deki gibidir.

Şekil 1: Katılımcı Kelime Bulutu

Şekil 1’de katılımcıların zorunlu bireysel emeklilik kavramından algıladıkları olgulardan en önemlisinin “para biriktirmek” olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıları motive eden faktörler olarak “devletin sunmuş olduğu katkı, birikim yapmak, kazanç elde etmek, para kazanmak” araştırma bulguları kapsamında elde edilen kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular arasında katılımcıları bireysel emekliliğe sevk eden diğer bir etken de “devletin vermiş olduğu %25 katkı” oluşturmaktadır. Katılımcılar devletten aldıkları katkı kadar bireysel emeklilik motivasyonları artmaktadır şeklinde yorumlanabilmektedir.

Şekil 2: “Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine Kayıtlı mısınız?” Açık Uçlu Sorusuna Evet Cevabı verilmesinin Nedenine Verilen Cevaplar Ağ Haritası

Şekil 2’de elde edilen bulgular ışığında katılımcıların bireysel emekliliğe sevk eden en güçlü bağın “para” olduğu söylenebilir. Bu bağlamda insanlar kendi hallerinde para biriktiremedikleri için zorunlu olarak devlet tarafından bireysel emeklilik adıyla zorunlu kesinti yapılması ile para birlikte para biriktirme yoluna gitmektedirler. Bunun yanı sıra “devletin vermiş olduğu ek %25 kazancın” da bu noktada katılımcıları motive ettiği görülmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemini Tercih Etme Nedenleri Faktör Özellik ve Kullandıkları Kelime Sıklık Yüzdeleri

Tercih Etme Nedenleri	F (Sıklık)	% Yüzde
Para biriktirmek	68	21,38
Emekli Maaşı	50	15,72
Ek Kazanç	48	15,09
Zorunlu Tasarruf	46	14,46
Bireysel Emeklilik	38	11,94
% 25 Katkıdan Yararlanma	24	7,54
Faydalı İşlem	19	5,97
İyi Bilgilendirme	15	4,71
Geri Ödeme	10	3,14
Toplam	318	100,0

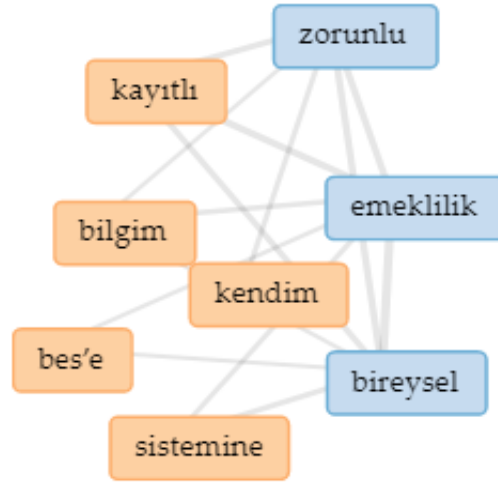
Tablo 4’te katılımcıların girişimcilerin Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemini Tercih Etme Nedenleri ile ilgili en çok kullandıkları kelimeler gösterilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların, mülakat esnasında sorulara verdikleri cevaplarda Bireysel emeklilik hakkında en çok kullandıkları kelimeler arasında % 21.38 ile “para biriktirmek”, % 15.72 ile “emekli maaşı elde etmek”, % 15.09 ile “ek kazanç”, % 14.46 ile “zorunlu tasarruf”, % 11.94 ile “bireysel birikim” ve %7.54 ile de “%25 Katkıdan Yararlanma” kelimelerinden oluşmaktadır. Bu bulgular göstermektedir ki katılımcılar, zorunlu bireysel emekliliği tercih etmelerindeki sebeplere bakıldığında para biriktirmek ve emekli maaşı elde etmek üzerinde yığılma göstermektedir.

“Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine Kayıtlı mısınız?” sorusuna “Hayır demelerinin sebebi” analiz edildiğinde sonuçlar Şekil 3’deki gibidir.

Şekil 3: Katılımcı Kelime Bulutu

Şekil 3’de katılımcıların zorunlu bireysel emeklilik sistemine kayıt olmak istememelerinin (hayır demelerinin) sebebine bakıldığında en önemli sebebin “bireysel emeklilik kaydının bulunması”ndan kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca sisteme katılmak istememelerine bakıldığında diğer faktörler olarak “sistemin zorunlu olması, gerekli olduğunu düşünmemesi, yaş sınırı ve bilgisinin düşük olması” araştırma bulguları kapsamında elde edilen kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4: “Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine Kayıtlı mısınız?” Açık Uçlu Sorusuna Hayır Cevabı Verilmesinin Nedenine Verilen Cevaplar Ağ Haritası

Şekil 4’te elde edilen bulgular ışığında katılımcıların bireysel emekliliğe kayıt olmak istememelerinin (hayır demelerinin) en güçlü sebebinin “bireysel emeklilik kaydının olması” olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra “sistemin zorunlu olması” da bir tepki olarak katılımcıların “hayır” demesinin sebebi olabilir.

Tablo 5: Katılımcıların Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemini Tercih Etmeme Nedenleri Faktör Özellik ve Kullandıkları Kelime Sıklık Yüzdeleri

Tercih Etmeme Nedenleri	F (Sıklık)	% Yüzde
Emeklilik	11	16,68
Bireysel	10	15,15
Zorunlu	10	15,15
Kayıtlı	8	12,12
Değilim	7	10,60
BES	4	6,06
Düşünüyorum	4	6,06
Kendim	4	6,06
Sistemine	4	6,06
Yaş	4	6,06
Toplam	66	100,0

Tablo 5’te katılımcıların Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemini Tercih Etmeme Nedenleri ile ilgili en çok kullandıkları kelimeler gösterilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların, mülakat esnasında sorulara verdikleri cevaplarda Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemini Tercih Etmeme Nedenleri hakkında en çok kullandıkları kelimeler arasında % 6.14 ile “emeklilik”, % 5.58 ile “bireysel ve zorunlu”, % 4.46 ile “kayıtlı”, % 3.91 ile “değilim” kelimelerinden oluşmaktadır. Bu noktada “zorunlu” kelimesinin yüksek çıkması dikkat çekici olduğu söylenebilir. Bu durum katılımcıların sisteme bir tepki olarak cevap verdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 6: Emeklilik Sonrası için Birikim Yapıyor musunuz?

	F (Sıklık)	% Yüzde
Evet	39	31,5
Hayır	85	68,5
Toplam	124	100,0

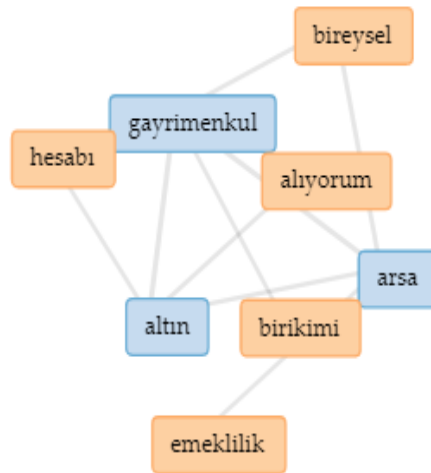
Katılımcılara “Emeklilik Sonrası için Birikim Yapıyor musunuz?” sorulduğunda % 31,5’i evet, % 68,5’i hayır yönünde cevaplar vermiştir. Dolayısıyla katılımcıların büyük bir kısmının emeklilik

sonrası yatırım yapmadığı anlaşılmıştır. “Emeklilik sonrası ne şekilde birikim yaptıkları” sorulduğunda ise şu şekilde bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Şekil 5: Katılımcı Kelime Bulutu

Şekil 5’de katılımcıların “Emeklilik sonrası ne şekilde birikim yaptıkları” sorulduğunda birikim olarak “altın, gayrimenkul, arsa ve bireysel emeklilik hesabı” kavramlarının önemli olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Şekil 6: “Emeklilik Sonrası İçin Birikim Yapıyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplar Ağ Haritası

Şekil 6’da elde edilen bulgulara göre katılımcıların en önemli birikim araçları “altın, gayrimenkul ve arsadır”. Ayrıca “bireysel emeklilik hesabı da” önemli bir birikim aracı olarak görülmektedir.

Tablo 7: Emeklilik Sonrası İçin Birikim Şekilleri Faktör Özellik ve Kullandıkları Kelime Sıklık Yüzdeleri

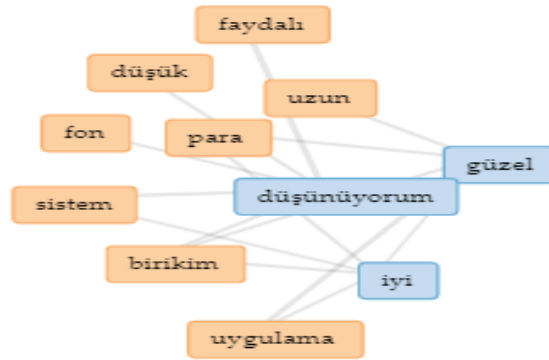
Birikim Şekilleri	F (Sıklık)	% Yüzde
Altın	8	17,04
Gayrimenkul	8	17,04
Arsa	5	10,63
Bireysel	5	10,63
Emeklilik	5	10,63
Birikim	4	8,51
Hesabı	4	8,51
Aylık	3	6,38
Para	3	6,38
Alıyorum	2	4,25
Toplam	47	100,0

Tablo 7’de katılımcıların emeklilik sonrası birikim aracı olarak en çok kullandıkları kelimeler gösterilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların, mülakat esnasında sorulara verdikleri cevaplarda emeklilik sonrası birikim aracı olarak en çok kullandıkları kelimeler arasında %17,4 ile “altın” ve “gayrimenkul”, % 10,63 ile “arsa” ve “bireysel emeklilik” kelimelerinden oluşmaktadır. Bu bulgular göstermektedir ki katılımcılar, emeklilik sonrası birikim aracı olarak “arsa ve gayrimenkul” üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Şekil 7: Katılımcı Kelime Bulutu

Şekil 7’de katılımcıların “Zorunlu Bireysel Emeklilik Hakkında ne düşünüyorsunuz?” şeklinde bir soru sorulduğunda “iyi, güzel, birikim, faydalı, zorunlu” kavramlarının önemli olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Şekil 8: “Zorunlu Bireysel Emeklilik Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplar Ağ Haritası

Şekil 8’de elde edilen bulgulara göre katılımcıların Zorunlu Bireysel Emeklilik Hakkındaki düşünceleri daha çok “iyi ve güzel” olduğu yönündedir. Ayrıca katılımcılar Zorunlu Bireysel Emekliliği “faydalı, uzun ve birikim sistemi” olarak görmektedir.

Tablo 8: Zorunlu Bireysel Emeklilik Hakkında Düşünce Faktör Özellik ve Kullandıkları Kelime Sıklık Yüzdeleri

Zorunlu Bireysel Emeklilik Hakkında Düşünce	F (Sıklık)	% Yüzde
Düşünce	19	16,35
Güzel	13	11,20
İyi	13	11,20
Birikim	12	10,34
Faydalı	12	10,34
Zorunlu	12	10,34
Para	9	7,75
Sistem	9	7,75
Yatırım	9	7,75
Uygulama	8	6,98
Toplam	116	100,0

Tablo 8’de katılımcıların Zorunlu Bireysel Emeklilik Hakkında Düşünceleri açısından en çok kullandıkları kelimeler gösterilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların, mülakat esnasında sorulara verdikleri cevaplarda Zorunlu Bireysel Emeklilik Hakkında en çok kullandıkları kelimeler arasında % 16,35 ile “düşünce”, % 11,2 ile “güzel” ve “iyi”, % 10,34 ile “birikim”, “faydalı”, “zorunlu” kelimelerinden oluşmaktadır. Bu bulgular göstermektedir ki, katılımcıların büyük bir kısmı sistemin güzel, iyi, faydalı, birikim açısından düşünülebilir olduğunu ifade etmektedir. Ancak Tablo 3’e baktığımızda katılımcıların yarıdan fazlasının sisteme kayıtlı olmaması dikkat çekici olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum kamu personelleri açısından ahlaki tehlikenin var olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye’de uygulanan Zorunlu Bireysel Emeklilik Sisteminde Ahlaki tehlikenin etkisinin olup olmadığı analiz edilmiştir. Sistem Türkiye’de bulunan bütün kamu kurumlarında çalışan kamu personeli ve %50’nin üzerinde sigortalı çalıştıran işyerleri için zorunlu olarak uygulanmıştır. Çalışmada Kırşehir ilinde bulunan 124 kamu personeline anket uygulanmıştır. Yapılan anket sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Anket uygulanan kamu personellerinden % 70’ nin erkek, evli ve 45 yaş altı kamu personellerinden oluştuğu, sistem hakkında % 80 üzerinde orta ve üstü seviyede bilgi sahibi oldukları anlaşılmıştır.

- Emekli olduğunuz zaman alacağınız emekli aylığının yeterli olup olmadığı sorusuna % 80 oranda HAYIR cevabı verilmiştir. Zorunlu Bireysel Emeklilik konusunda ise % 60’ın üzerinde olumlu bir sistem olduğu belirtilmiştir. Ayrıca % 68 oranda emeklilik sonrası için birikim yapmadıkları anlaşılmıştır.

- Yukarıda sayılan 1. ve 2. Maddedeki sonuçlara göre sisteme katılımın yüksek olması beklenirken, %55 oranda sistemden çıkış yapıldığı anlaşılmıştır.

- Sistemden çıkış yapanlar sebep olarak, % 16’sının başka bir emeklilik sistemine zaten kayıtlı olduğu, % 6’sının 45 yaşın üzerinde olduğu ve % 78’nin ise sistemin zorunlu olması, aile üyelerinden sadece bir kişiyi kapsaması (bireysel olması), getirisinin düşük olması, bekleme ve geri dönüşüm süresinin uzun olması gibi sebeplerden dolayı çıkış yaptıkları anlaşılmıştır.

Ulaşılan sonuçlara göre zorunlu bireysel emeklilik sisteminin katılımcılar tarafından olumlu olduğunun düşünülmesi fakat sisteme çeşitli kavramsal nedenlerle dâhil olmamaları Ahlaki Tehlike sorununu doğurmaktadır.

Yurt içi tasarrufları artırmanın en önemli yolu ekonomik büyümedir. Ekonomik büyüme sağlanıp, gelir seviyesi belirli bir düzeyin üzerine çıkarılmadan yurt içi tasarruflarda artış sağlamak zordur. Bu nedenle öncelikle uygulanan makro politikalarda ekonomik gelişmeyi sağlayacak hedefler belirlenmelidir. Mikro politikalar ise, ekonomik büyüme sağlandıktan sonra uygulanırsa tasarruflarda artış sağlanması için hedeflere ulaşılabilir.

Zorunlu Bireysel Emeklilik sisteminde Ahlaki Tehlikenin önlenmesi ve sisteme katılımın artırılması için uygulanan kanun kapsamının gözden geçirilmesi, zorunlu kelimesinin oluşturduğu olumsuz algı nedeniyle kaldırılması, sistemin bireysel olmasından ziyade çalışanların aile bireylerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi, sistemde kalınan sürenin azaltılması, yaş sınırının düşürülmesi gibi uygulamalarla düzenlemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

Değirmen, S., ve Şengönül, A., (2012). “Türkiye’de Net Özel Tasarruf – Yatırım Açığının Belirleyicileri”, Türkiye Ekonomi Kurumu, 2012, 1-28.

Dembe, A. E. ve Boden, L. I. (2000). “Moral Hazard: A Question of Morality?”, New Solutions, Vol. 10 (3), 257-279.

- Erdoğan, M., (2008). “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:20, 1-20.
- Gülcan, Y. ve Kuştepe, Y. (2006). “Türkiye’de IMF Programları Ahlaki Tehlike Yaratıyor mu?: Bir Tartışma”, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 244-257.
- Karagöl, E. T. ve Özcan, B (2014). “Sürdürülebilir Büyüme için Tasarruf”, SETA, 1-28.
- Krugman, P., (1979). “A Model of Balance of Payments Crises”, Journal of Money Credit and Banking, Vol:11, No: 3, August, 312-325.
- Özlale, Ü. (2011). “Türkiye’de Tasarruf Açığının Nedenleri ve Kapatılması İçin Politika Önerileri”, Türkiye Bankalar Birliği, 1-34.
- Pauly, M. V. (1968). “The Economics of Moral Hazard: Comment”, The American Economic Review, Vol. 58, No. 3, Part 1, 531-537.
- Takay, B. A., Tüzün, İ. K. (2015). “Kadın Girişimciler Schumpeter’in Girişimcisi Olursa...”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı: 8 (1), ss: 249-259.
- Tumay, M. (2009). “Asymmetric Information and Adverse Selection in Insurance Markets: The Problem of Moral Hazard”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 16, Sayı: 1, 107-114.
- T.C. Başbakanlık Genelgesi, “Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım”, 2016/26.
- Uzay, N. ve Barış, S., (2015). “Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s:46, 2015, 119 – 151.
- Yıldırım, İ., (2015). “Sigortacılıkta Suistimaller ve Ahlaki Tehlike Sorunu: Türk Sigorta Sektörüne Yönelik Bir Değerlendirme”, International Journal of Social Science, Number: 36, 203-213.